

УДК 925 : 159.914-64-471-80

Главінська Еліна
здобувачка ступеня PhD
кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету
<https://orcid.org/0000-0002-7670-4931>

DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi23.389

ТИПИ БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ ТА ПРОБЛЕМА АДАПТИВНИХ СІМЕЙНИХ ВЗАЄМОСТОСУНКІВ

Анотація. У статті розглядається вплив типів батьківського ставлення на адаптивність сімейних взаємин. Зазначено, що суперечливе та принизливе виховання спричиняє агресивно-захисний тип поведінки у дітей із підвищеною збудливістю, деспотичне — пасивно-захисний тип із боязкістю та залежністю, а надмірна опіка формує інфантильну поведінку з яскравими емоційними реакціями.

Виділено основні типи виховання: автократичний, демократичний, ліберальний і хаотичний, а також дев'ять варіантів батьківської поведінки. Автократичний стиль пов'язаний із суворими, директивними методами. Демократичний стиль включає пояснення, автономію, компроміси, фасилітацію та співчуття. Ліберальний стиль може включати самознищувальні або залежні моделі поведінки, тоді як хаотичний базується на ситуативному підході без стабільної стратегії виховання.

Зроблено висновок, що сімейні взаємини мають вирішальний вплив на формування поведінки дитини, її характеру та здатності до адаптації у суспільстві.

Ключові слова: адаптивні сімейні взаємостосунки, дезадаптивні сімейні взаємостосунки, автократичний тип сімейного виховання, демократичний тип сімейного виховання, ліберальний тип сімейного виховання, хаотичний тип сімейного виховання.

Постановка проблеми. Проблемі впливу сім'ї на становлення адаптивних сімейних взаємостосунків та на розвиток особистості дитини присвячені численні роботи з психології, педагогіки, філософії, психіатрії. Той факт, що адаптивні сімейні взаємостосунки стали об'єктом вивчення науковців із різних галузей знань, видається нам виправданим, оскільки сім'я є тим соціальним інститутом, в парадигмі якого індивід набуває першого соціального досвіду, опановує перші навички соціальної поведінки. Саме адаптивні сімейні взаємостосунки визначають поведінку та діяльність дитини, сприяючи розвиткові когнітивної сфери особистості, морально-ціннісних орієнтацій, опануванню способам здійснення поведінки і діяльності. Набутий дитиною особистісно значущий досвід сімейних взаємостосунків, як правило, зберігається протягом всього подальшого життя особистості, здійснюючи модифікуючий вплив на прийняття особистісних рішень індивіда в кожному певний період часу та моделювання власної парадигми життя і життєвого простору.

Адаптивні сімейні взаємостосунки також мають неабияке значення для розвитку особистості дитини. Саме в сім'ї закладаються основи поведінки та діяльності дитини, відбувається становлення взаємостосунків з навколишнім світом. Через сім'ю дитина долучається до суспільства, стає його повноцінним членом. Особистісно значущий досвід взаємодії дитини з батьками, близькими, соціально значущими дорослими, іншими дітьми тощо великою мірою визначає характер цілі і цінності в подальшому житті особистості. Для маленької дитини сім'я — це цілий всеосяжний світ, в якому вона живе, виконує певну діяльність, робить свої відкриття, вчиться любити, ненавидіти, емоційно реагувати, наприклад, радіти, співчувати та ін. Як цілком повноцінний член сім'ї, дитина намагається адаптуватися до взаємостосунків з батьками, з оточуючим світом, із соціумом, які можуть позитивно або негативно впливати на дитину. На думку багатьох дослідників, які займаються

проблемами сім'ї (Barsalou, 1999; Hathout & Namer, 2018), остання може сприйматися як позитивний, так і негативний чинник у вихованні дитини з огляду на подальший плин життя і вибудовування дитиною власного життєвого шляху.

Таким чином, **метою** нашої статті є визначення типів батьківського ставлення до дітей та окреслення сутності адаптивних сімейних взаємостосунків.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. На думку вчених (Heidari, 2019), сімейне виховання є досить складною, достатньою сталою, закритою системою. Сім'я завжди вміщує певні ціннісно-сміслові фрейми, спрямовані на розвиток якостей та властивостей особистості дитини. Адаптивні сімейні взаємостосунки ґрунтуються на конкретних принципах:

- гуманність і милосердя зі сторони батьків по відношенню до дитини;
- залучення дітей до життєдіяльності сім'ї як її рівноправних членів;
- відкритість і довірливість у взаємостосунках батьків із своїми дітьми;
- оптимістичність сімейних взаємостосунків;
- послідовність батьків у своїх вимогах (ніколи не слід вимагати від дітей неможливого);
- надання посильної допомоги своїй дитині, готовність відповісти на її запитання.

На сьогоднішній день, у психології існує велика кількість робіт (Croft, 2009; Liu & Zhang, 2014), у яких ретельно аналізуються різні аспекти впливу родини на формування особистості дитини, обґрунтовуються окремі сторони і компоненти виховного потенціалу сім'ї та сімейної взаємодії. Спираючись на отримані емпіричні показники, дослідникам (Barsalou, Santos, Simmons & Wilson, 2008) вдалося довести неоднорідну роль різних чинників сімейного життя у вихованні дітей, таких як матеріальні та побутові умови в сім'ї; чисельність і структура сім'ї, соціально-економічний статус членів сім'ї, життєвий досвід і культурно-освітній рівень дорослих, емоційно-психологічний клімат, психологічна зрілість і рівень педагогічної культури батьків. Провідним чинником, на думку більшості дослідників, є адаптивні сімейні взаємостосунки.

З огляду на предмет нашого дослідження, цікавим видається погляд вчених (Oquendo, Malone, Ellis, Sackeim & Mann, 1999), щодо характерних особливостей патогенної батьківської поведінки, які нерідко призводять до того, що дитина починає вживати психоактивні речовини. Вчені вважають, що найбільш болючими для дитини є такі ситуації:

- коли батьки не задовольняють потреби дитини в любові і повною мірою нівелюють дитину як особистість;
- коли дитина є в родині засобом розв'язання конфліктів між подружжям;
- коли батьки використовують у якості дисциплінарного заходу, загрозу «розлюбити» дитину і піти з сім'ї;
- коли батьки відкрито або імпліцитно заявляють дитині про те, що вона є джерелом їхніх неприємностей;
- коли в оточенні дитини відсутня людина, яка здатна зрозуміти її переживання.

Вчені (Lin, Chen, Chan & Hsu, 2019) вважають, що і підвищений рівень впевненості, і високий рівень тривожності не фасилітують досягнення успіху в сімейному вихованні, не забезпечують існування адаптивних сімейних взаємостосунків. У першому випадку, батьки навряд чи зможуть виховати у дитини потреби до самостійного пошуку, до пізнання нового. Чим більш ліборально батьки виховують свою дитину, тим більш невпевненою в собі, своїх силах та можливостях вона виросте. Під «свободою виховання» вчені (Byram, 2012) розуміють нерегулярний догляд за дитиною, велика кількість іграшок і, в той же час, – відсутність уваги з боку батьків. Таким дітям не вистачає любові, вони весь час знаходяться в пошуках уваги зі сторони дорослих, в той час як дитина, що виросла в любові, швидше за інших адаптується до суспільства, вона виростає більшою мірою урівноваженою і доброю.

Саме у дітей, яким не вистачає піклування зі сторони батьків, може розвинутися схильність до вживання психоактивних речовин.

У психологічній літературі (Alyami & Mohsen, 2019) існують емпіричні результати залежності соціальної поведінки, громадської активності та морального розвитку дітей залежно від специфіки їх адаптивних або дезадаптивних взаємостосунків з батьками. Ці результати свідчать про те, що патогенний вплив на дитину здійснюють не лише різні форми дезадаптивних міжособистісних стосунків у сім'ї, а й такий тип взаємодії, за якого батьки повною мірою ігнорують духовний морально-ціннісний світ дитини.

Вчені (Mann, Malone, Nielsen, Goldman, Erdos & Gelernter, 1997) вважають, що *жорстоке виховання* призводить до характерологічного розвитку гальмівного типу особистості, який характеризується лякливою, боязливою і одночасним вибірковою домінуванням; *ситуативне виховання* (сьогодні – заборонимо, завтра – дозволимо) нерідко призводить до виникнення негативних афективних станів у дітей, неврастенії; *гіперопіка* фасилітує виникнення почуття залежності і створення досить низького вольового потенціалу; виховання за типом *ігнорування* – до труднощів у соціальній адаптації.

Також вчені (Malone, Waternaux, Haas, Cooper, Li & Mann, 2003) зазначають, що *батьківська гіперпротекція* або *радикальна зневага* фасилітують нестійкість і агресивність дітей, що також свідчить про негативний вплив дезадаптивних сімейних стосунків.

Вчені (Sublette, Milak, Galfalvy, Oquendo, Malone & Mann, 2013) наголошують на тому, що, з одного боку, недостатнє і жорстоке ставлення до дитини фасилітує виховання «злісно-забитого» типу дітей, інтровертів, які занурюються в себе, своє «Я», характеризуються нестійкою поведінкою і розладами в комунікаціях зі сторонніми людьми. З другого боку, надлишково-ласкаве ставлення до дитини сприяє вихованню «м'яко-забитого» типу особистості із залежною поведінкою, холодного і байдужого індивіда; виховання за типом «кумир сім'ї» сприяє тому, що дитина вирізнятиметься честолубством, надмірною старанністю, прагненням бути першою та керувати іншими. Всі ці типи особистості, за своїми індивідуальними характеристиками, відповідають сім'ям із дезадаптивними взаємостосунками (Nordstrom, 2007).

Вчені (Воронін, 2019) також вважають, що *суворе, несправедливе ставлення до дітей в сім'ї* є причиною розвитку у них хворобливого душевного стану; *надмірно-поблажливе ставлення*, у свою чергу, є причиною, коли дитина вирізнятиметься надзвичайною емоційністю; *надмірна вимогливість батьків* може бути причиною душевної слабкості дитини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вчені (Soloff, Lynch, Kelly, Malone & Mann, 2000) наголошують, що виховання дітей в жорстких, але досить-таки суперечливих вимогах і заборонах призводить до виникнення позитивних передумов для формування невротичних та нав'язливих станів особистості, а також і до психастенії; виховання за типом надмірної уваги і задоволення всіх потреб і бажань дитини нерідко призводить до розвитку істеричних рис характеру, суміжних з егоцентризмом, підвищеною емоційністю і відсутністю самоконтролю. У разі, якщо до дітей ставляться непосильні вимоги, це викликає, як правило, неврастенію особистості. Всі перелічені психосоматичні чинники є позитивними передумовами для становлення дезадаптивних сімейних взаємостосунків.

Вивчаючи питання сімейного виховання, вчені (Placidi, Oquendo, Malone, Brodsky, Ellis & Mann, 2001) роблять наступні висновки: суперечливе і принизливе сімейне виховання нерідко викликає становлення агресивно-захисного типу поведінки дітей із підвищеною збудливістю і нестійкістю; деспотичне виховання, в свою чергу, – пасивно захисний тип поведінки з гальмівними реакціями, боязливою, непевністю і залежністю; надмірна опіка або уникнення фасилітують виховання інфантильного типу поведінки з досить-таки яскравими афективними реакціями.

Реалізація цих принципів, зазначають вчені (Hampe & Grady, 2005), великою мірою залежить від *типу сімейного виховання*. Останніми постають:

Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

1. *Авторитарний тип* – коли всі рішення, що стосуються дітей, приймають виключно батьки.

2. *Демократичний тип* – у цьому випадку рішення приймаються батьками спільно з дітьми.

3. *Ліберальний тип* – коли у разі ухвалення рішення останнє слово залишається за дитиною.

4. *Хаотичний тип* – керування здійснюється непослідовно, за ситуацією: іноді – авторитарно, в інших випадках – демократично або ліберально.

У роботах вчених (Krzeszowski, 1993) виокремлено такі варіанти батьківської поведінки.

1. *Суворий, жорсткий батько* діє в основному із використанням силових, директивних методів, нав'язуючи власне свою систему вимог, досить-таки жорстко спрямовуючи дитину на певні окремі соціальні досягнення, при цьому, найчастіше, блокуючи власне активність та ініціативність дитини. Цей варіант в цілому відповідає авторитарному стилю сімейного виховання.

2. *Пояснювальний варіант батьківської поведінки* – за допомогою обговорень батьки апелюють до здорового глузду дитини, вдаються до словесного пояснення або покарання, вважають дитину рівною собі і здатною до розуміння обґрунтувань, спрямованих до неї.

3. *Автономний варіант батьківської поведінки* – батько не нав'язує свого рішення дитині особисто, дозволяючи їй самій знайти вихід із певної ситуації, надаючи максимальної свободи у виборі і прийнятті рішення і заохочуючи дитину за ампліфікацію цих якостей.

4. *Компромісний варіант батьківської поведінки* – з метою розв'язання проблеми батько пропонує дитині певні заохочення, а також розподіляє обов'язки, труднощі між всіма членами сім'ї. У цьому сенсі батьки добре орієнтуються в інтересах і можливостях дитини, знають, що можна запропонувати їй і чого не слід пропонувати, натомість, на що саме можна ніби «переключити» увагу дитини.

5. *Фасилітативний варіант батьківської поведінки* – батьки розуміють, в який момент дитині потрібна їхня допомога і якою мірою можна і треба її надати; батьки реально намагаються брати активну участь в житті дитини, прагнуть допомогти, розділити з нею всі труднощі.

6. *Співчуваючий варіант батьківської поведінки* – батьки щиро і глибоко співчують і співпереживають дитині в конфліктній ситуації, в ситуації когнітивного дисонансу, не роблячи, однак, будь-яких конкретних дій. Батьки досить тонко і чутливо реагують на зміни в стані, поведінці, настрої дитини.

7. *Самознищувальний варіант батьківської поведінки* – батьки готові зробити будь-які дії, навіть на шкоду собі, для забезпечення фізіологічного і психологічного комфорту дитини. Батьки повною мірою зорієнтовані на дитину: вони ставлять потреби і інтереси дитини значно вище власне своїх, а нерідко й вищими за інтереси своєї сім'ї в цілому.

8. *Ситуативний варіант батьківської поведінки* – батьки приймають відповідні рішення залежно від тієї ситуації, в якій вони знаходяться; у них, як правило, немає універсальної стратегії виховання дитини. Система вимог батьків до дитини і стратегії сімейного виховання є досить-таки стабільними і гнучкими.

9. *Залежний варіант батьківської поведінки* – батьки не відчують впевненості в собі, своїх силах, нерідко сподіваються на допомогу і підтримку більш компетентного оточення (як реальних вихователів, педагогів, так і дещо абстрактних і вчених, і науковців) або цілковито перекладають на них свої обов'язки. Неабиякий вплив на батьків у цьому разі також здійснює процес читання психолого-педагогічної літератури.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Узагальнюючи результати проаналізованих досліджень, можна зробити *висновок* щодо того, що сімейні взаємостосунки дійсно позитивно або негативно, адаптивно або дезадаптивно впливають на процес формування взаємостосунків дитини з оточуючими, становлення особливостей її поведінки
Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

і характеру. Сім'я сприяє становленню особистості не тільки завдяки тому, що моральні якості особистості, цінності і смисли формуються саме в сімейному вихованні, а й в результаті того, що процес опанування ціннісно-моральних норм, правил поведінки, тощо великою мірою залежить від того, яким є характер стосунків, що існують між її членами.

У наступних наших публікаціях опишемо емпіричне дослідження адаптивних сімейних взаємостосунків і проаналізуємо отримані нами результати.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Воронін, М. (2019). *День запобігання самогубствам: Україна – серед сумних «лідерів»*. Взято з <https://www.bbc.com/ukrainian/features-49637010>.
- Alyami, M., & Mohsen, M. (2019). The use of a reading lexicon to aid contextual vocabulary acquisition by EFL Arab learners. *Journal of Psycholinguistic Research*, 48(5), 1005-1023. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s10936-019-09644-z>.
- Barsalou, L. W. (1999). Perceptual symbol systems. *Behavioral and Brain Sciences*, 22(4), 577-660. Retrieved from <https://doi.org/10.1017/S0140525X9900214>.
- Barsalou, L. W., Santos, A., Simmons, W. K., & Wilson, C. D. (2008). Language and simulation in conceptual processing. In M. De Vega, A. M. Glenberg & A. C. Graesser. *Symbols, embodiment, and meaning* (pp. 245-283). Oxford: Oxford University Press. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199217274.003.0013>.
- Byram, M. (2012). The Eric Hawkins lecture: Language awareness and (critical) cultural awareness – relationships, comparisons and contrasts. *Language Awareness*, 21(1-2), 5-13. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/09658416.2011.639887>.
- Croft, W. (2009). Towards a social cognitive linguistics. In V. Evans & S. Pourcel. *New directions in cognitive linguistics* (pp. 395-420). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. Retrieved from <https://doi.org/10.1515/COGL.2009.009>.
- Hampe, B., & Grady, J. E. (2005). *From perception to meaning: Image schemas in cognitive linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter. Retrieved from <https://doi.org/10.1515/9783110197532>.
- Hathout, N., & Namer, F. (2018). Defining paradigms in word formation: concepts, data and experiments. *Lingue e linguaggio*, 17(2), 151-154. Retrieved from <https://doi.org/10.1418/91862>.
- Heidari, K. (2019). Willingness to communicate: A predictor of pushing vocabulary knowledge from receptive to productive. *Journal of Psycholinguistic Research*, 48(4), 903-920. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s10936-019-09639-w>.
- Krzeszowski, T. (1993). The axiological parameter in preconceptual image schemata. In R. A. Geiger & B. Rudzka-Ostyn. *Conceptualizations and mental processing in language* (pp. 307-330). Berlin: Mouton de Gruyter. Retrieved from <https://doi.org/10.1515/9783110857108.307>.
- Lin, Ch.-Hua, Chen, F.-Chua, Chan, H.-Yu., & Hsu, Ch.-Chi. (2019). Time to Rehospitalization in Patients With Schizophrenia Receiving Long-Acting Injectable Antipsychotics or Oral Antipsychotics. *International Journal of Neuropsychopharmacology*, 22(9), 541-547. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/ijnp/pyz035>.
- Liu, L., & Zhang, Y. (2014). The application of constructivism to the teaching of intercultural communication. *English Language Teaching*, 7(5), 136-141. Retrieved from <https://doi.org/10.5539/elt.v7n5p136>.
- Malone, K. M., Waternaux, Ch., Haas, G. L., Cooper, Th. B., Li, Sh., & Mann, J. J. (2003). Cigarette smoking, suicidal behavior, and serotonin function in major psychiatric disorders. *American Journal of Psychiatry*, 160(4), 773-779. Retrieved from <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.160.4.773>.
- Mann, J. J., Malone, K. M., Nielsen, D. A., Goldman, D., Erdos, J., & Gelernter, J. (1997). Possible association of a polymorphism of the tryptophan hydroxylase gene with suicidal behavior in
- Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

- depressed patients. *American Journal of Psychiatry*, 154(10), 1451-1453. Retrieved from <https://doi.org/10.1176/ajp.154.10.1451>.
- Nordstrom, D. L. (2007). Ukraine set to act on high suicide burden. *Injury prevention. Journal of the Int Society for Child and Adolescent Injury Prevention*, 13(4), 224-226. Retrieved from <https://doi.org/10.1136/ip.2007.015768>.
- Oquendo, M. A., Malone, K. M., Ellis, S. P., Sackeim, H. A., & Mann, J. J. (1999). Inadequacy of antidepressant treatment for patients with major depression who are at risk for suicidal behavior. *American Journal of Psychiatry*, 156(2), 190-194. Retrieved from <https://doi.org/10.1176/ajp.156.2.190>.
- Placidi, G. P., Oquendo, M. A., Malone, K. M., Brodsky, B., Ellis, S. P., & Mann, J. J. (2001). Anxiety in major depression: relationship to suicide attempts. *American Journal of Psychiatry*, 157(10), 1614-1618. Retrieved from <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.157.10.1614>.
- Soloff, P. H., Lynch, K. G., Kelly, T. M., Malone, K. M., & Mann, J. J. (2000). Characteristics of suicide attempts of patients with major depressive episode and borderline personality disorder: a comparative study. *American Journal of Psychiatry*, 157(4), 601-608. Retrieved from <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.157.4.601>.
- Sublette, M. E., Milak, M. S., Galfalvy, H. C., Oquendo, M. A., Malone, K. M., & Mann, J. J. (2013). Regional brain glucose uptake distinguishes suicide attempters from non-attempters in major depression. *Archives of suicide research*, 17(4), 434-447. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/13811118.2013.801813>.

REFERENCES

- Voronin, M. (2019). *Den zapobihannia samohubstvam: Ukraina – sered sumnykh «lideriv» [Suicide Prevention Day: Ukraine is among the sad “leaders”]*. Vziato z <https://www.bbc.com/ukrainian/features-49637010>. [in Ukrainian].
- Alyami, M. & Mohsen, M. (2019). The use of a reading lexicon to aid contextual vocabulary acquisition by EFL Arab learners. *Journal of Psycholinguistic Research*, 48(5), 1005-1023. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s10936-019-09644-z>. [in English].
- Barsalou, L. W. (1999). Perceptual symbol systems. *Behavioral and Brain Sciences*, 22(4), 577-660. Retrieved from <https://doi.org/10.1017/S0140525X9900214>. [in English].
- Barsalou, L. W., Santos, A., Simmons, W. K. & Wilson, C. D. (2008). Language and simulation in conceptual processing. In M. De Vega, A. M. Glenberg & A. C. Graesser. *Symbols, embodiment, and meaning* (pp. 245-283). Oxford: Oxford University Press. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199217274.003.0013>. [in English].
- Byram, M. (2012). The Eric Hawkins lecture: Language awareness and (critical) cultural awareness – relationships, comparisons and contrasts. *Language Awareness*, 21(1-2), 5-13. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/09658416.2011.639887>. [in English].
- Croft, W. (2009). Towards a social cognitive linguistics. In V. Evans & S. Pourcel. *New directions in cognitive linguistics* (pp. 395-420). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. Retrieved from <https://doi.org/10.1515/COGL.2009.009>. [in English].
- Hampe, B. & Grady, J. E. (2005). *From perception to meaning: Image schemas in cognitive linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter. Retrieved from <https://doi.org/10.1515/9783110197532>. [in English].
- Hathout, N. & Namer, F. (2018). Defining paradigms in word formation: concepts, data and experiments. *Lingue e linguaggio*, 17(2), 151-154. Retrieved from <https://doi.org/10.1418/91862>. [in English].
- Heidari, K. (2019). Willingness to communicate: A predictor of pushing vocabulary knowledge from receptive to productive. *Journal of Psycholinguistic Research*, 48(4), 903-920. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s10936-019-09639-w>. [in English].

- Krzeszowski, T. (1993). The axiological parameter in preconceptual image schemata. In R. A. Geiger & B. Rudzka-Ostyn. *Conceptualizations and mental processing in language*, (pp. 307-330). Berlin: Mouton de Gruyter. Retrieved from <https://doi.org/10.1515/9783110857108.307>. [in English].
- Lin, Ch.-Hua, Chen, F.-Chua, Chan, H.-Yu. & Hsu, Ch.-Chi (2019). Time to Rehospitalization in Patients With Schizophrenia Receiving Long-Acting Injectable Antipsychotics or Oral Antipsychotics. *International Journal of Neuropsychopharmacology*, 22(9), 541-547. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/ijnp/pyz035>. [in English].
- Liu, L. & Zhang, Y. (2014). The application of constructivism to the teaching of intercultural communication. *English Language Teaching*, 7(5), 136-141. Retrieved from <https://doi.org/10.5539/elt.v7n5p136>. [in English].
- Malone, K. M., Waternaux, Ch., Haas, G. L., Cooper, Th. B., Li, Sh. & Mann, J. J. (2003). Cigarette smoking, suicidal behavior, and serotonin function in major psychiatric disorders. *American Journal of Psychiatry*, 160(4), 773-779. Retrieved from <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.160.4.773>. [in English].
- Mann, J. J., Malone, K. M., Nielsen, D. A., Goldman, D., Erdos, J. & Gelernter, J. (1997). Possible association of a polymorphism of the tryptophan hydroxylase gene with suicidal behavior in depressed patients. *American Journal of Psychiatry*, 154(10), 1451-1453. Retrieved from <https://doi.org/10.1176/ajp.154.10.1451>. [in English].
- Nordstrom, D. L. (2007). Ukraine set to act on high suicide burden. Injury prevention. *Journal of the Int Society for Child and Adolescent Injury Prevention*, 13(4), 224-226. Retrieved from <https://doi.org/10.1136/ip.2007.015768>. [in English].
- Oquendo, M. A., Malone, K. M., Ellis, S. P., Sackeim, H. A. & Mann, J. J. (1999). Inadequacy of antidepressant treatment for patients with major depression who are at risk for suicidal behavior. *American Journal of Psychiatry*, 156(2), 190-194. Retrieved from <https://doi.org/10.1176/ajp.156.2.190>. [in English].
- Placidi, G. P., Oquendo, M. A., Malone, K. M., Brodsky, B., Ellis, S. P. & Mann, J. J. (2001). Anxiety in major depression: relationship to suicide attempts. *American Journal of Psychiatry*, 157(10), 1614-1618. Retrieved from <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.157.10.1614>. [in English].
- Soloff, P. H., Lynch, K. G., Kelly, T. M., Malone, K. M. & Mann, J. J. (2000). Characteristics of suicide attempts of patients with major depressive episode and borderline personality disorder: a comparative study. *American Journal of Psychiatry*, 157(4), 601-608. Retrieved from <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.157.4.601>. [in English].
- Sublette, M. E., Milak, M. S., Galfalvy, H. C., Oquendo, M. A., Malone, K. M. & Mann, J. J. (2013). Regional brain glucose uptake distinguishes suicide attempters from non-attempters in major depression. *Archives of suicide research*, 17(4), 434-447. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/13811118.2013.801813>. [in English].

TYPES OF PARENTAL ATTITUDES TOWARDS CHILDREN AND THE PROBLEM OF ADAPTIVE FAMILY RELATIONSHIPS

Elina Hlavinska

Postgraduate Student at the Department
of Developmental and Pedagogical Psychology
Rivne State University of Humanities
<https://orcid.org/0000-0002-7670-4931>
DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi23.389

Abstract. In the article we've shown that the types of parental attitudes towards children predict the essence of adaptive family relationships. It was determined that contradictory and

humiliating parenting often causes the formation of an aggressive-protective type of behavior of children with increased excitability and instability; despotic upbringing, in turn, is a passively protective type of behavior with inhibitory reactions, timidity, uncertainty and dependence; overexertion or avoidance facilitate the upbringing of an infantile type of behavior with rather bright affective reactions.

It is noted that the implementation of these principles largely depends on the type of family upbringing. These types are: the autocratic type; a democratic type; a liberal type; a chaotic type.

The following variants of parental behavior, which determine adaptive or maladaptive family relationships, are singled out: the strict style of parenting, characterized by forceful and directive methods that suppress a child's initiative, and the explanatory style, which emphasizes reasoning and equality between parent and child. The autonomous style encourages independence by allowing children to make their own decisions, while the compromise style involves collaboration and shared responsibilities. The facilitative style supports active parental involvement and timely assistance, whereas the sympathetic style focuses on emotional empathy without direct intervention. The self-destructive approach prioritizes the child's comfort at the parents' expense, and the situational style bases decisions on the specific context without a consistent strategy. Lastly, the dependent style reflects a lack of parental confidence, with reliance on external guidance or delegation of responsibilities. These behavioral patterns significantly affect family dynamics and the child's social and emotional development, highlighting the critical role of parenting in fostering adaptive relationships and behaviors.

Key words: *adaptive family relationships, maladaptive family relationships, autocratic type of family upbringing, democratic type of family upbringing, liberal type of family upbringing, chaotic type of family upbringing.*

Стаття надійшла до редакції 18.08.2024 р.

З М І С Т

Березюк Тетяна Психологічні механізми мотивації персоналу організації в умовах кризи	5
Бриль Марина, Назаревич Вікторія Саморегуляція кольором у ситуації стресу: мистецька практика для викладача сфери мистецтва	13
Вернік Олексій, Царук Інна, Швалб Юрій Комп'ютерна адаптація техніки Ф. Хоппе у дослідженні рівня прагнень особистості.....	26
Главінська Еліна Типи батьківського ставлення до дітей та проблема адаптивних сімейних стосунків.....	39
Гордійчук Катерина Проблема девіантної поведінки підлітків у діяльності шкільного психолога	47
Карпенко Зіновія Нейрокогнітивні чинники терапії поезією воєнного часу.....	55
Карповець Максим, Скляр Оксана Ефективність перформативних та ігрових методик у психотерапії тривожності студентської молоді.....	62
Ключек Лілія, Щирук Ірина Психологічна допомога військовослужбовцям із посттравматичним стресовим розладом	71
Коваль Вадим Особливості психологічного супроводу у дитячому спорті	79
Корчакова Наталія, Зіборов Людмила, Безлюдна Валентина Стан емоційної напруги у сім'ях мобілізованих комбатантів.....	86
Луцик Галина Особистісні диспозиції майбутніх психологів як детермінанти готовності до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками.....	97
Мадяр Юрій, Стасюк Василь Шляхи підвищення ефективності оцінювання морально-психологічного стану військовослужбовців Збройних Сил України.....	105
Макаренко Наталя Особливості функціонування когнітивної сфери у процесі дистанційного навчання	113
Немировська Тетяна, Карповець Максим Вплив арт-терапії на психоемоційний стан дружин військовослужбовців	121
Немеш Олена Психологічне здоров'я особистості під час війни.....	131
Павелків Роман, Панащук Ігор Формування відповідальності як ключової професійної якості сучасного педагога.....	139
Павелків Віталій Психологічний вплив волонтерської діяльності на особистісний розвиток молоді	148

Пінська Олена, Калашнікова Ганна Комуникативна компетентність особистості: дефінітивне поле проблеми у психологічному дискурсі.....	157
Солоненко Олена, Розмирська Юлія Концептуалізація поняття «тривалий травматичний стрес»: від переживання постійного насильства до тривалої травми війни.....	167
Хаустова Тетяна, Павлюченко Марина, Ставицька Олена Психологічні особливості життестійкості внутрішньо переміщених осіб	177
Широких Анастасія, Пантелеймонова Наталія Психологічна підтримка військовослужбовців з посттравматичним стресовим розладом.....	187